

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۳۰/۰۷/۲۰۲۴

محمد صالح گردش

در باب ریشه کلمه دئوس (دیوٹ) یا دئوش

حسودانت را داده بهرام نحس

ترا بهره کرده سعادت زواش.

دیوان رودکی (ص ۱۳۷ / ب ۷۲۰)

بانگ کردم، ای فغ سیمین

زوش خواندم ترا که هستی زوش.

دیوان رودکی (ص ۱۳۸ / ب ۷۲۷)

زواش: زواش و ستاره مشتری مأخوذ از کلمه زئوس یونانی.

زوش: تند طبع و زود طبع. ر.ک: (لغت نامه دیوان رودکی)

زوئیشانو zoishanu یکی از واژه های اوستایی است چنان که در یسنا، هات ۵۱، بند ۱۲ و جاهای دیگر آمده است. در معنا و ریشه ی این واژه در میان دانشمندان اختلاف نظر است. پورداود با پیروی

از «گلدنر» و «بارتولومه» و «لومال» آن را در هات ۵۱، بند ۱۲ به معنای لرزان گرفته است.

برخی گمان کرده اند که واژه زوش با زوئیشانو پیوستگی داشته باشد؟ زوش بمعنی خشمگین در فرهنگ ها یاد شده است و از شعر اسدی:

چنین گفت دانا که با خشم و جوش

زبانم یکی بسته شیراست زوش.

ر.ک: (یادداشت های گات ها، صص ۳۵۶ - ۳۵۵)

زوش در فرهنگ های پارسی به معنای خشمگین و ترش روی و تندخو و زود رنج آمده است. باز هم از «اسدی»:

د پانو شمیره: له ۱ تر ۳

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی دلیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په خیر و لولئ

سبک پهلوان پیش آمد بهوش

به غار اندرون رفت چون شیر زوش.

«زئوش» یکی از واژه های اوستایی ست و این واژه در یسنا، هات ۳۳ بند ۲ و بند ۱۰؛ و هات ۴۷ بند ۵ و جاهای دیگر به معنای کام و خواست آمده است.

«زئوش zaoush در اوستا و دئوش daush در فرس هخامنشی بمعنی دوست داشتن و پسندیدن و خوش داشتن است. زوش zush یعنی نغز و خوش و دلربا؛ زوشت zusta نیز صفت است به معنی زیبا و خوش آیند و نازنین. دوشارم در پهلوی یعنی آسایش بخش و خوشی دهنده یا موافق طبع و مطابق سلیقه و نیز بمعنی دوستی و مهر است، مرکب است از واژه دوش = زئوش = zaosh = دئوش daush و آرم a-ram، رم ram در اوستا یعنی آساییدن و با جزء آ. آرم a-ram در فارسی آرمیدن است. دئوستر daushtar در فرس هخامنشی یعنی دوست، همین واژه است که در فارسی دوست شده است.» ر.ک: (یادداشت های گات ها، ص ۱۹)

زواش در فرهنگ ها اسم سیاره ایست که در عربی برجیس و مشتری گویند و منجمان سعد اکبرش خوانند و ظاهراً زواس و زواس از زئوس یونانی است که به فرانسه ژوپیت نامند. (لغت نامه دهخدا)

از بیت شماره ۷۲۰ دیوان رودکی برمی آید که زواش فرشته خجسته و نیک پی و سعد است. با توجه به واژه های دوشارم در پهلوی به معنای خوشی دهنده، و دئوستر در فرس هخامنشی به معنای دوست، و هم از آن جا که واژه اخیر در پهلوی و پارسی دوست شده است، می توان گفت که واژه زوش که در بیت شماره ۷۳۰ دیوان رودکی آمده است، به معنای خوشی دهنده، کام بخش

دوست، خجسته و نیک پی باشد. گرچه زوش به معنای تند خو و زود رنج در فرهنگ ها ثبت است و واژه ایست که به همین معانی در ادبیات کلاسیک به کار رفته است. ر.ک: (چند واژه در ابیات رودکی. گردش، محمد صالح. صص ۹۲-۹۰). دیوث در فرهنگ ها از کلمات عربی به معنی مرد بی غیرت و مردی که در باره زن خود غیرت و تعصب نداشته باشد، ثبت و ضبط گردیده است. از آنجا که کلمه دئوس یا دیوس از کلمات پهلوی ساسانی و از ریشه کلمه زئوش اوستایی و دئوش فرس هخامنشی و دئوس پهلوی ساسانی است در ضمن اسم یکی از سرداران غیور ساسانی نیز دئوس یا دیوس بوده که در برابر حملات اعراب به سختی استقامت نموده و به دفعات شکست های سختی را به قشون متجاوزین وارد نموده بود. اعراب به منظور گرفتن انتقام، اسم آن سردار را به معنایی که در بالا تذکر رفت در فرهنگ زبان خود ثبت نموده اند که در فرهنگ های پارسی نیز چنان آمده است. این است زجر و شکنج مدام و مستدام فرهنگ ملت های غالب بر ملل مغلوب. دیوث (دئوس) در زبان های پشتو و دری به همان معنایی که در فرهنگ ها ثبت و ضبط گردیده است، می باشد اما در زبان محاوره دری زبانان بلخ در یک مورد هنوز این کلمه معنای حقیقی و قدیم خود را حفظ نموده است چنانکه اگر دوستی به دوست خود این کلمه را به قسم مزاح به کار برد و در صورتی که طرف مقابل رنجشی پیدا نماید دوستش برای وی تلقین و القاء می کند که دئوس به معنی دوست خداست. و به این شکل معنی دئوس را برملا می سازد. ناگفته نماند که این کلمه در میان دری زبانان به هیأت «دئوس» اداء می گردد و نه با اداء و تلفظ دیوث.

منابع:

۱. گردش. محمدصالح. چند واژه در ابیات رودکی. مزار شریف: جاده بیهقی، مطبعة صورتگر، حمل ۱۳۸۹ خورشیدی.
۲. دیوان رودکی سمرقندی. بر اساس نسخه سعید نفیسی. چاپ چهارم، تهران: مؤسسه انتشارات نگاه ۱۳۸۵.
۳. پورداود، ابراهیم. یادداشت های گات ها. انتشارات اساطیر: ۱۳۸۱
۴. دهخدا، علی اکبر. لغت نامه دهخدا. چاپ دوم، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷

لینک آرشیف محترم محمد صالح گردش

<http://www.afghan-german.com/tahLiLha/EditAutor.aspx?90>

د پانو شمیره: له ۳ تر ۳

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په څیر و لولئ